

LUMEA MONAHALĂ ÎN OPERA LITERARĂ A LUI MIHAIL SADOVEANU

Arhim. Mihail DANILIUC

Opera cunoscutului romancier Mihail Sadoveanu reprezintă, nu atât prin întinderea ei impresionantă, ci mai ales prin substanța ei, cel mai profund univers spiritual din literatura română. Lumea evocată și descrisă cu o măiestrie calmă și măreață este deopotrivă dominantă și emoționantă. Fără a greși, putem spune că Sadoveanu este patriarhul drumețiilor prin locurile pitorești ale pământului românesc și nu numai, dar, în același timp și prin sufletele celor pe care i-a întâlnit pe cale.¹ Munții și văile, dealurile și câmpia, zăvoaiele și tufișurile foșnind de poezie, pâraiele involburate care clocotesc spre vale cu păstrăvi argintii alințați de razele molatece ale soarelui, ca într-un nemărginit acvariu natural, codrii forfotind de viață, sunt tot atâtea teme asupra cărora scriitorul poposește cu inegalabila-i descriere.

La fel de tentantă și surprinzătoare este și călătoria pe care ne-o propune scriitorul prin tainele nesfârșite ale multor tipologii de oameni pe care i-a întâlnit în peregrinările sale prin locuri doar de el știute. Un îndrăgostit declarat de natură, Mihail Sadoveanu ne surprinde totuși prin faptul că elementul primar și materia primă în scrierile sale rămâne omul, iar piatra sa de încercare ca și scriitor o putem considera ca fiind modul cum cutreieră în labirintul gândurilor personajelor sale, cum pătrunde în lumea tulburătoare, dar și fascinantă a ideilor lor.² Sadoveanu, spunea George Călinescu, nu a creat personaje, ci un întreg popor.³ Domnitori și boieri de viță veche, diplomați și curteni, primari și arendași, bătrâni înțelepți și tineri năzuroși, oșteni și țărani, vânători și pescari, haiduci și pădurari,

¹ Petre Stoica, *O zi cu Sadoveanu*, în volumul *Ei l-au cunoscut pe Sadoveanu*, ediție îngrijită de Constantin Mitru, Ed. Ion Creangă, București, 1973, p. 293.

² Z. Orenca, *Studii și Cercetări*, Ed. Eminescu, București, 1972, p. 251.

³ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până-n prezent*, ediția a II-a revăzută și adăugită cu prefață de Al. Piru, Ed. Minerva, București, 1982, p. 631.

femei și copii, muncitori și intelectuali, monahi și cler bisericesc. Sunt doar câteva categorii de personaje care alcătuiesc un adevărat popor cu o cultură și o simțire aparte. Fiecare dintre aceste personaje are o identitate precisă în paginile cărților sadoveiene, ei sunt diferiți prin categorisiri sociale, prin mentalități, dar uniți între ei prin apartenența la același neam.⁴

Poate titlul și conținutul acestui material vor surprinde și de aceea trebuie spus din capul locului că Sadoveanu a cochetat mărimos cu lumea monahilor, cu viața lor, cu trăirile lor. Ca unul care veri de-a rândul le petrecea la vestita lavră nemțeană sau la schitul cel pitit după colină, Vovidenia⁵, observatorul atât de atent al vieții și petrecerii monahilor nu putea să omită în romanele sale această categorie socială, una fascinantă, plină de candoare și frumusețe, petele de lumină împletindu-se cu cele umbroase.

Această zăbavă asupra Bisericii, a slujitorilor ei nu este una ocazională. Sadoveanu a scrijelat cu colțul inimii sale numeroase pagini, lăsând posterității multe cărți cu caracter hagiografic: *Spre Emaus* (1924), *Sfintele Amintiri* (1926), *Istoria Sfinților Varlaam și Ioasaf de la India* (1930). Și chiar după 1945, sfidând noile orânduiele politice din țară, publică opera cu caracter eminentemente religios, precum *Legende Sfinte* (1947), iar mai nou, ultima carte apărută postum din opera scriitorului, *Psalmii lui David* în traducerea lui M. Sadoveanu, (1991) carte la care a lucrat mai bine de 5 ani, dar n-a mai apucat să o publice.⁶

Dar preocupările sale pentru viața religioasă a poporului creat în opera sa nu s-au limitat numai la atât. El a avut intenția de a transpune într-o versiune personală Sfânta Scriptură, proiect început de altfel, dar nefinalizat. Prin 1905 îi spunea lui Spiru Haret, într-o scrisoare, că Sfânta Scriptură ar trebui publicată într-o ediție nouă, cu ilustrații din iconografia bisericească, și apoi distribuită gratis în orice colț de țară ca să stea sub icoane și-n casa cărturarului și a neștiutorului de carte, la acesta din urmă cu nădejdea că-i va păși pragul știutorul de carte pentru a citi din ea și a-i umple casa de lumină și înțelepciune.⁷ Tot la același capitol al preocupărilor stăruitoare

⁴ Eugen Luca, *Sadoveanu sau elogiul rațiunii*, Ed. Minerva, București, 1972, p. 197.

⁵ Arhid. Timotei Aioanei, *Schitul Vovidenia, tradiție și actualitate*, Ed. Trinitas, Iași, 1995, p. 56.

⁶ I. Opreșan, *Biblicul în opera lui Mibail Sadoveanu*, prefața la vol. *Psalmii în traducerea lui Mibail Sadoveanu*, Ed. Saeculum, București, 1992, p. 8.

⁷ *Ibidem*, p. 5.

față de textele sacre să mai amintim intenția de a rescrie „Viețile Sfinților”, o intenție primită cu bucurie de mireni și cu scepticism de unii teologi care nu aveau încredere suficientă în „aventura aghio-grafică a lui Mihail Sadoveanu”.⁸

Așadar, preocupările scriitorului față de Biserică și de viața ei nu erau superficiale, ba, dimpotrivă, foarte profunde. Nu întâmplător, în romanele și în povestirile lui, viața Bisericii se împletește cu viața poporului, Biserica este un punct de reper, de sprijin pentru popor. Este interesant și captivant cum romancierul își crea o lume specifică atunci când lucra la cărțile cu caracter religios. Acest lucru ne este confirmat de spusele unui martor ocular, fiica scriitorului: *...când lucra la „Viețile Sfinților”, tata era înconjurat de tot felul de cărți bisericești și de icoane. Ba, mai mult, simțea nevoie să tămâieze prin casă. Mirosul de tămâie și smirnă îi dădea atmosfera trebuitoare pentru a se transpune mai bine în lumea sfântă. Scriitorul, foarte serios, stătea cu cătuia cu mirodenii dinaintea icoanelor și părea el însuși ca un sfânt cu fața blândă și cu ochi albaștri.*⁹

Nu știm multe amănunte din copilăria și viața de adolescent ale lui Sadoveanu; știm atât cât a vrut el să se știe.¹⁰ Nu știm în ce măsură viața monahală l-a atras pe Sadoveanu, nu știm ce legături a avut Profira, mama lui, cu lumea duhovnicească a mănăstirilor din ținutul Neamțului, evocate mai târziu de scriitor în cărțile sale. Știm doar că aceasta era o femeie foarte credincioasă, că bunicii după mamă, care i-au avut grija după moartea mamei – 1894, pe când el avea doar 14 ani, au fost și ei atașați de valorile Ortodoxiei.¹¹ Este posibil ca ei să-l fi dus pe când era copil la hramurile marilor mănăstiri nemțene, obicei specific în zona Pașcanilor, tradiție care se mai păstrează și azi. Cert este că viața monahală, cu tot ce implică ea, a constituit pentru multe opere sadoveniene element primar și sursă de inspirație. Să ne gândim doar la volumul *Oameni și locuri*, apărut în 1908. Cu o ușurință nefirească, ca unul care ar fi cunoscut de când lumea aceste mănăstiri, precum și trecutul lor tumultuos, autorul zugrăvește tablouri cu parfum arhaic ale unor mănăstiri moldave. Iată un exemplu în acest sens: *...la Mănăstirea Bistrița se aud cântări de călugări, se aude ușorul sunet al cădelniței: o înfiorare*

⁸ Arhim. Bartolomeu V. Anania, *Predoslovenie* la vol. *Spre Emaus, din viețile Sfinților*, ediție îngrijită și prefață de Petru Ursache, Ed. Trinitas, Iași, 1993, p. 6.

⁹ Profira Sadoveanu, *Stele și luceferi*, E.L.P., București, 1969, p. 376.

¹⁰ Mihail Sadoveanu, *Ani de ucenicie*, Ed. Minerva, București, 1970, p. 8-9.

¹¹ Idem, *Printre Gene*, în vol. *Cântecul amintirii*, E.L.P., București, 1969, p. 55.

*de clopoței fini de argint; sârme de lumină aurie pătrund pe geomuri înguste, se întind și se țes pe lespezile reci. Înalt privirile și văd pe ziduri țintindu-mă cu ochi pierduți într-un vis veșnic, voievozi și domnițe care în acest loc, cândva și ei și-au înălțat ochii spre boltă. Acum ei dorm în mormântul trecutului de vijelii și lacrimi*¹². Sub lupa cercetătorului și iubitorului de frumos, în același volum au mai fost așezate și alte vetre monahale, fiecare aducând din neguri de vremi lumini ale credinței. Neamțul și Râșca, Agapia și Vărătic, Probota și Slatina sunt tot atâtea locuri unde scriitorul a retrăit, odată cu miile de monahi și monahii, bucuria originii vieții monahicești, zbuciumul vremurilor nu demult apuse, dar și liniștea împărătească, trezvia duhovnicească ce te îmbie când, sfios, pășești în aceste vetre de cultură și spiritualitate românească.

Sadoveanu le prezintă într-un mod cu totul aparte. A călătorit nu numai fizicește prin marile mănăstiri și schituri ascunse de ochiul sfredelitor al pelerinului grăbit, ci, prin arta-i inegalabilă, a făcut ade-vărate pelerinaje și prin lumea tainică a ideilor, gândurilor, a frământărilor și preocupărilor oamenilor ce însuflețesc aceste vetre de spiritualitate și cultură - monahii.

În lumea fascinantă a operelor lui Sadoveanu, cinul monahal ocupă o pondere deloc neglijabilă, ba curioasă pentru unii, având în vedere viața plină de căutări și chiar unele scăderi ale scriitorului. Îndrăznim să afirmăm chiar că, la Sadoveanu, arhieriei, arhimandriții, stareții, egumenii, simplii monahi, trăiesc și se comportă atât de firesc, încât ai impresia că scriitorul care le-a dat viață este unul de-ai lor. Prezența monahilor alături și în preajma figurilor glorioase ale istoriei neamului nostru arată impactul și rolul deosebit de mare pe care l-a jucat Biserica, prin slujitorii ei, în păstrarea neștirbită a valorilor credinței dreptmăritoare, în afirmarea identității naționale.¹³

În perioada în care scriitorul, ajuns în amurgul vieții sale, se retrăgea împreună cu familia în casa lui Visarion Puiu de la Schitul Vovidenia, s-a apropiat atât de mult de cinul monahal, de viața lor, de programul lor de rugăciune, încât a ajuns să participe și el activ la viața liturgică de la biserica Schitului Vovidenia sau de la Mănăstirea Neamț. Pentru a întări această afirmație, aducem aici o mărturie inedită a unui martor ocular, elev seminarist pe atunci, devenit

¹² Mihail Sadoveanu, *Oameni și locuri*, Ed. Cartea Românească, București, 1908, pp. 7-8.

¹³ V.M. Galan, *Cântărețul sufletelor simple*, în vol. *Omagiu lui Mihail Sadoveanu la 75 ani de viață*, E.P.L., București, 1955, p. 257.

mai târziu un venerabil preot în urbea de la poalele Pietricicăi: *Îți recunosc și astăzi glasul puțin voalat, parcă de o răgușeală cronică, blând ca a unui bunic care-i spune povești nepotului. Tărăgănat înșira fraza compusă din cuvintele de miere ale limbii române cu care citea psalmii de început ai Utreniei. Îți știa pe de rost și l-am ascultat în câteva rânduri, pe când îi rostea maestrul.*¹⁴

Revenind la tema noastră, monahii și viața lor în opera literară a lui Mihail Sadoveanu, vă propun să răsfoim pagini memorabile și să găsim personaje celebre care, prin viața și misiunea lor, au contribuit la completarea aceluiași popor creat de romancier în scrierile sale, un popor viu și dinamic, în care se oglindește o fărâmă din ființa românismului.

În periplul nostru beletristic, să ne oprim, pentru început, la cartea scrisă în tihna Copoului, la Iași, despre *Viața lui Ștefan cel Mare*¹⁵. *Mitropolitul Teoctist ocupă, în romanul dedicat vieții lui Ștefan cel Mare, un loc deosebit, găsindu-l în preajma domnitorului în momentele cele mai însemnate ale domniei acestuia. Păstorul de suflete nu este indiferent la schimbările politice din țara sa, nu este nepăsător față de persoana care va conduce politic Biserica lui Hristos din Moldova. De aceea participă, cu boierii și târgoveții, la primirea voievodului la locul numit Direptate. Semnificativ este modul cum l-a primit pe voievod: înveșmantat în odăjdii și mai ales faptul că acolo noul domnitor al Moldovei a primit din mâinile ierarhului coroana, fiind și miruit, semn că Dumnezeu l-a ales și l-a uns să fie domn al Țării Moldovei.*¹⁶ De altfel, întreg romanul

¹⁴ Pr. Ioan Gherasim, *Petru Pogonat. Meditațiunile unui călugăr surghiunit*, Ed. Conta, Iași, 2009, p. 31. Este foarte interesant de reținut din aceeași carte prietenia deosebită dintre scriitor și acest cunoscut călugăr nemțean, fost primar și prefect al Iașului, fost șef al baroului ieșean, fost profesor universitar, fost vicepreședinte al Camerei Deputaților, Petru Pogonat. Părintele Gherasim afirmă în cartea sus-amintită că acest călugăr îi datorează viața lui Sadoveanu, care l-ar fi scăpat de prigoana regimului comunist. Din istorisirile călugărilor nemțeni și alți monahi urgișiți de regimul ateu au fost scăpați de ucigătoarele temnițele comuniste prin intervenția scriitorului datorită poziției sale politice. Dintre aceștia amintim pe: Victor Ojog, Nifon Corduneanu, ba chiar și însuși starețul Mănăstirii Neamț, Arhimandritul Mitrofor, Melchisedec Dumitriu a găsit un real sprijin în persoana scriitorului pentru a putea scăpa de acuzațiile grave ce i s-au adus și pentru care ar fi urmat să fie întemnițat. Deținem câteva scrisori de-ale Arhimandritului Melchisedec adresate Valeriei Sadoveanu în care își exprimă recunoștința pentru ajutorul primit de la omul politic Mihail Sadoveanu.

¹⁵ Mihail Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*, Ed. Minerva, București, 1970.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 52-53.

este unul puternic ancorat în lumea ecleziastică. Găsim pagini întregi, desprinse parcă din sinaxare sau eroi în gura cărora scriitorul a pus pasaje întregi din cărțile pline de înțelepciune ale Sfintei Scripturi. Numele divinității apare de peste o sută de ori în întregul fir epic al cărții.

În romanul *Frații Jderi*¹⁷, scriitorul a zugrăvit o adevărată obște monahală. Unul din personajele puternic individualizate este călugărul patriot, arhimandritul Amfilohie Șendrea, unul dintre sfetnicii apropiați ai domnitorului. Este interesant faptul că în documentele vremii există chiar un spătar cu numele Șendrea, sfetnic apropiat al lui Vodă Ștefan.¹⁸ Așadar, scriitorul plămădește un personaj pornind de la un nume real din timpul domniei lui Ștefan. Din firul epic al cărții deducem puternicul atașament al arhimandritului Amfilohie față de valorile credinței pe care le confundă chiar cu cele legate de țară. Pentru cuviosul monah a apăra credința înseamnă a-și apăra țara, iar a lupta pentru pământul său străbun înseamnă a lupta pentru însăși Legea lui Hristos. Prin neam, consideră personajul, se păstrează nezdruncinată și credința străbună. Având o atitudine categorică dusă chiar până la extrem, devine aspru și neînduplecat, blajin și iertător, în funcție de împrejurări. Loialitatea sa desăvârșită față de domnitor este motivată de credința că Ștefan Voievod este unsul lui Dumnezeu, trimis cu o misiune specială: izbăvirea Creștinătății de ismailiteni. ... în Măria-Sa Ștefan vodă a pus Dumnezeu puterea ca să înceapă iar a se lumina întunericul răsăritean. Monah smerit, Șendrea, deși este un fel de materie cenușie a voievodului moldav¹⁹, are grijă permanentă ca acțiunile sale, vorbele sale să nu umbrească în nici un fel pe cel pe care îl slujește, deși firul epic al cărții, fără acest monumental personaj, ar fi oarecum compromis. Amfilohie Șendrea, de departe monahul cel mai înțelept și mai cutezător este urmat îndeaproape de alți numeroși monahi, adevărați oșteni ai lui Hristos, dar și soldați devotați domnului lor pământean. Ieromonahul Nicodim Jder, al doilea fecior al comisului Manole Pâr-Negru, este călugăr la Schitul Vovidenia de lângă lavra nemțeană. Prin sfaturile pe care le dă fratelui său mai mic, Ionuț, părintele Nicodim este un om înțelept, cumpătat, care a descoperit credința nu din afară, ci printr-o strădanie interioară:

¹⁷ Idem, *Frații Jderi*, Ed. Minerva, București, 1971.

¹⁸ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I, București, 1913, p. 165.

¹⁹ Zaharia Sângeorzan, *Mihail Sadoveanu, teme fundamentale*, Ed. Minerva, București, 1976, p. 139.

M-am însoțit cu cartea sfântă, care este mângâierea vieții, și am ajuns la liniște și înțelepciune, spune cuviosul Nicodim, care nu era doar un simplu monah ce citea și se ruga. Avea și el rosturi politice puse în slujba lui Ștefan. În chilia sa de la schitul Vovidenia, pe lângă cărțile cele folositoare de suflet, ieromonahul avea și „carte cu pecete domnească”, semnul vădit al încrederii pe care domnitorul o avea în el. Tot din aceeași carte ne mai reține atenția un călugăr puternic individualizat prin misiunea grea pe care o are. Luându-și un canon foarte dificil, acela al nebuniei, monahul Stratonice are o menire aparte: aceea de a culege informații despre armatele turcești. Cunoscut de către toată lumea drept călugărul nebun, este trimis să colinde împărăția otomană pentru a observa stadiul pregătirilor de luptă ale oștirii păgâne, să culegă informații despre poziționarea lor, despre planurile viitoare ale inamicilor. Nebunia lui a fost folositoare căci a stat alături de înțelepciune, afirma autorul cărții. Când și-a încheiat misiunea, Stratonice nu a mai fost nici nebun și nici șchiop, dar și-a continuat ascultarea încredințată lui, aceea de a afla vești, intenții vrăjmașe care ar pune în pericol țara și pe Măria-Sa Domnul. Călugărul Stratonice împlinește, ce-i drept, o misiune cam nepotrivită pentru haina pe care o poartă. Era un fel de agent de contrainformații, dar slujirea lui și-a găsit motivație în faptul că toate acestea erau puse în slujba binelui țării și al Bisericii.²⁰ În aceeași impresionantă carte istorică întâlnim și un călugăr misterios cu viață aleasă, dar care își luase canon singurătatea și muțenia. Ca un monah vrednic de filele patericului, pusnicul de la Izvorul Alb reușise să îmblânzească un bour alb pe care Ștefan și oștenii lui voiau să-l vâneze: *Într-adevăr, slăvite stăpâne, mărturisii ieromonahul Ioil, la peștera de lângă Izvorul Alb s-a așezat acum treisprezece ani un sfințit schivnic, carele a fost venit de dincolo de munți aducând cu el acel bour alb care e îmblânzit și nu face rău nimănui, căci a fost slujitorul schivnicului, cât sfințitul schivnic a trăit.*²¹ În jurul ilustrului arhimandrit Amfilohie mai găsim și alți monahi, ce-i drept, cu rosturi mai puțin importante, dar care completează în chip fericit atașamentul desăvârșit al tagmei monahale la interesele țării: episcopul Iosif de la Neamț, vlădica Tarasie de la Roman, episcopul Inochentie, episcop de Huși, starețul Silvan și alții.

²⁰ Pompiliu Marcea, *Lumea operei lui Sadoveanu*, Ed. Eminescu, București, 1976, p. 385.

²¹ Mihail Sadoveanu, *Frații Jderi...*, p. 399.

O altă mare scriere, o adevărată epopee dedicată domniei lui Ioan Vodă cel Cumplit, mai exact, întâmplărilor de după uciderea domnitorului pe câmpul de luptă de către turci, prin trădarea lui Ieremia Movilă, o operă care rezervă monahilor un rol deosebit este romanul *Nicoară Potcoavă*.²² Este vorba despre egumenul Paisie de la Mănăstirea Probota, precum și despre părintele Agatanghel din aceeași chinovie. Eroul principal al cărții, Nicoară Potcoavă, îl consideră pe acest stareț un călugăr demn, care nu începe discuția cu străinii tânguindu-se din pricina lipsurilor. Când veni vremea să își probeze credința, el este pregătit mai degrabă să moară mucenic, decât să trădeze mănăstirea și, implicit, pe Hristos, refuzând să deschidă lo-trilor tainele cu odoarele mănăstirii. *Ucideți-mă, nu mă duc și nu vă dau. Mai bine faceți-mă mucenic decât proclat*.²³ Întreg capitolul din romanul sus amintit, intitulat *Mănăstirea din pustie*, este o radiografie concretă a unor întâmplări dramatice petrecute la Mănăstirea Probota în acea perioadă, dar și a luptei monahilor de aici pentru apărarea acestui sfânt locaș.

O scriere deosebită este și *Vremuri de bejenie*. Autorul face aici portretul unui călugăr pe care Biserica Ortodoxă Română îl va canoniza după un secol. Este vorba despre Sfântul Ioan de la Râșca și Secu. În romanul menționat, autorul îl imortalizează pe acest Ioan pe când avea ascultarea de stareț al Mănăstirii Râșca. Această descriere este, de altfel, singura din literatura română care îl prezintă pe viitorul episcop de Roman, Ioan, drept un monah cu viață aleasă, anticipând oarecum canonizarea acestuia. Aflat în fața pericolului otoman, starețul Ioan rânduiește să facă întâi Sfânta Liturghie și apoi să organizeze evacuarea satului Bogdănești din apropiere, dar și a bunurilor din Mănăstirea Râșca: *...clopotele tăcură. Între capetele descoperite, în tăcerea care erau întinse, bătrânul stareț Ioan ridicase mâna dreaptă. Barba albă începu să-i tremure, iar el începu să vorbească: boieri dumneavoastră, oameni buni, de-acum, ce-o vrea Dumnezeu !...pentru păcatele noastre, ale tuturor, vine urgia păgânului iar*²⁴.

Un roman inspirat chiar din lumea monahilor este *Demonul tinereții*. Poposind adesea în spațiul monastic al Schitului Vovidenia,

²² Alex Ștefănescu, *Istoria literaturii române contemporane*, Ed. Mașina de scris, București, 2000, p. 67.

²³ Mihail Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*, Ed. Minerva, București, 1970, p.284.

²⁴ Idem, *Vremuri de bejenie*, Ed. Minerva, București, 1977, p. 42.

scriitorul admira liniștea patriarhală a acestor locuri nemțene, lăsând ca privirea atentă, de un albastru intens, aruncată de sub streășina generoasă a pălăriei sale arhicunoscute, să călătorească de parte, peste colinele ce se înșiruiesc către vadul Ozanei și se pierd în zare către voievodala Cetate a Neamțului, care încheie, precum o pafta brumată de vremurile demult apuse, cingătoarea codrului ce îmbracă de veacuri dealurile ținutului. Sadoveanu, artistul desăvârșit al cuvântului, contempla frumusețile locului, dar și frumusețile spirituale ale monahilor de la Schitul Vovidenia,²⁵ care cu greu se lăsau descoperite, fiind măiestrit tănuite sub mantia smereniei și îmbrăcate în discreția rasei monahale. În cercetarea meticuloasă a oamenilor și a meleagurilor nemțene, romancierul s-a oprit la viața unui monah din obștea Vovideniei, pe care a șlefuit-o, a drămuț-o și a așternut-o pe hârtie, devenind astfel un roman, o carte, ce-i drept, mai puțin cunoscută, dar pe care George Călinescu a numit-o „o carte fascinantă” pe care Sadoveanu, după mărturisirile lui Constantin Mitru, secretar personal al scriitorului, a plămădit-o într-o chilie smerită, la Vovidenie, în vara lui 1928, iar toamna, ajuns în Iași, s-a grăbit să o și publice la editura Cartea Românească. Părintele Natanail, eroul principal al romanului *Demonul Tinereții*, este un monah special, cu o viață deosebită. Este prototipul omului intelectual care-l caută pe Dumnezeu nu doar prin credință, ci și prin comparații, cugețări și analogii. În tinerețile sale, student la medicină, s-a îndrăgostit de o fată, dar ea l-a părăsit și, în suferința adâncă ce i-a brăzdat sufletul, tânărul Naum Popovici, ajutat de duhovnicul său, va depăși ispita demonului cărnii, a trupului, a teluricului, numit de el „demonul tinereții”, care dă și titlul romanului. Apoi va depune voturile monahale la Schitul Vovidenia, unde pașii călugărilor aveau tact sonor, iar slujbele de aici păreau punți către o lume fascinantă. După ce părintele Natanail a devenit ieromonah, unul smerit și rugător, primește, în tihna unei zile, vizita fostei sale iubite, prilej cu care părintele își rememorează viața, întărindu-și decizia luată în deplină cunoștință de cauză și nicidecum aflat sub imperiul durerii pricinuite de eșecul iubirii sale pătimate. Omul Popovici Naum se despărțise de trecut și acum era unul nou, născut duhovnicește la o viață deosebită. Trecutul a rămas doar ca o urmă de venin care avea menirea să dovedească realitatea celor demult apuse. Fostul medicinist,

²⁵ Alecu Ivan Ghilia, *Acasă la Sadoveanu*, în „Gazeta literară”, nr. 44, 27 octombrie, 1960, p. 6.

în tihna chiliei sale, descoperă noi valențe ale liniștii și păcii venite din rugăciune. Romanul se încheie cu drumul pe care îl face eroul sadoveanian la un pustnic, ieroschimonahul Iosif *de sus, din munte*, probabil viețuitor la Schitul Icoana, pentru a se spovedi. Drumul are valoare inițiativă: reprezintă urcușul duhovnicesc pe care îl continuă monahul, depărtându-se încă o dată de „demonul tinereții”.²⁶ Părintele Natanail nu urcă în munte cu alt scop decât acela de a se spovedi. Așadar, demonul cărnii, ispita lumii acesteia poate fi biruită nu doar prin forțe proprii, ci prin pocăință și rugăciune, care ne duc și ni-l aduc pe Hristos aproape de noi, chiar în taina ființei noastre.²⁷ Natanail nu este singurul călugăr care ne reține atenția în această carte. Mai întâlnim și alți călugări al căror nume au reverberație patristică: Gherontie, Ioil, Dorimedont, Paramon. Se pare că unele personaje au existat chiar în realitate. Așa se face că Sadoveanu reține în paginile romanului personalitatea deosebită a unui alt călugăr, pe nume Tihon. Același nume este amintit și de Patriarhul Teoctist în predoslovie făcută la cartea arhimandritului Timotei Aioanei dedicată istoriei Schitului Vovidenia, unde-l numește *blândul părinte egumen Tihon*.²⁸

Pe lângă firul epic deosebit, romanul ne mai reține atenția și prin descrierea împrejurimilor voievodalei lavre nemțene, dar și a celor ale Schitului Vovidenia: *... nu departe de ctitoria vecbe mușatină (M-rea Neamț), după ce treci o culme, stă ascuns într-o văiușă Schitul Vovidenia. Împrejuru-i se înșiră câteva căsuțe de monahi. Biserica cu 5 turnuri, când își trimite glasurile, deșteaptă mai multe ecouri în pădurea de aproape.*

...Cântă toaca la Vovidenie în trei soroace; pentru monahi, pentru munți, pentru singurătăți, pentru păduri și fiare și parcă printr-o fină adiere se pune în armonie cu toate, cu tot ce o înconjoară și cu Dumnezeu. Jivinele ieșite din poieni, din farmecul de piatră al întunericii cu capetele înălțate, cu ochii neclintiți, așteptară să sune clopotele, al căror înțeles rămânea ascuns pentru ele din veacuri în veacuri.²⁹

²⁶ Arhim. Mihail Daniliuc, *Povestea unui roman scris în liniștea Schitului Vovidenia*, în Ziarul Lumina, 12 iulie 2008.

²⁷ Mihail Sadoveanu, *Demonul tinereții*, Ed. Cartea Românească, București, 1988, pp. 315-316.

²⁸ † Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Predoslovie la cartea Schitul Vovidenia, Tradiție și actualitate*, Ed. Trinitas, Iași, 1995, p. 8.

²⁹ Mihail Sadoveanu, *Demonul tinereții...*, p. 313.

În romanul *Creanga de aur*³⁰, Sadoveanu face portretul unui memorabil schivnic care „sălășluia” în muntele cel ascuns, fiind considerat al treizeci și doilea Deceneu. Pe lângă aspectul pe care noi îl urmărim aici, trebuie să spunem că această carte este o veritabilă manifestație, prin meșteșugul inegalabil al artei cuvântului, al unității, continuității pe pământul românesc a acestui neam credincios descendent din geto-daci, cei mai vechi stăpânitori ai locurilor dintre Istru și Carpați.³¹ Romanul ne prezintă dragostea cu care acest pustnic era ajutat de foarte mulți ucenici de-ai săi, dar și modul cum acesta îi răsplătea: se ruga pentru ei, le dădea multe povețe referitoare la viața de zi cu zi, neuitând nici o clipă scopul vieții lor: dobândirea Împărăției Cerurilor. În această carte, ca în multe alte opere, se observă o consecventă preocupare a scriitorului de a prezenta o imagine sacralizată a muntelui.³² De asemenea, este emoționantă descrierea arătării schivnicului din munte, loc sacru în lume, ridicând mâinile și binecuvântând poporul venit de departe pentru a-l asculta și a lua binecuvântare de la el. În aceasta carte mai sunt și alte figuri de monahi, care mai de care mai interesanți și mai plini de mister, aducând cu sine frânturi dintr-o lume tainică și fascinantă. Bunăoară, episcopul Platon de la mănăstirea Sakkoudion, care era „slab și mohorât”, chibzuiește câtă pagubă morală aduce corupția în împărăția Bizanțului. Interesante și pline de înțelepciune sunt și reflecțiile sale referitoare la patima iubirii de argint, a zavistiei și a acediei. Un alt monah care ne reține atenția prin ușurința cu care se desparte de averea acestei lumi trecătoare este și cuviosul Filaret de la Amnia,³³ un călugăr special prin faptul că nu se rezumă să ducă o viață retrasă precum Platon. El iese în lume, predică înflăcărat pe Dumnezeu, dar predica sa nu se rezumă doar la cuvinte, ci încearcă să pună în viață cuvântul lui Dumnezeu. Moștenind o avere impresionată, el o împarte celor mulți și strâmtorați: ... *cei mulți și săraci sunt sarea pământului. Pe aceștia îi asupresc puterile lumii; mările, munții și râurile nu le-ar da cât li se cuvine*. Faptele sale de milostenie i-au făcut pe cei care se împărtășiseră de mila sa, de bunătatea sa, să-l numească „sfântul Filaret”. Numele acesta, dat de popor cuviosului monah, nu i-a schimbat nicidecum viața ori această mântuitoare îndeletnicire, slujirea aproapelui, chiar dacă unii dintre cei

³⁰ Idem, *Creanga de aur*, ediție și tabel cronologic de Constantin Mitru, Ed. Minerva, București, 1973.

³¹ Dumitru Susan, *Sub „Creanga de Aur”*, Deva, 1980, p. 11.

³² C. Ciopraga, *Mibail Sadoveanu, fascinația tiparelor originare*, Ed. Eminescu, București, 1981, p. 294.

³³ Mihail Sadoveanu, *Creanga de aur...*, p. 67.

pe care i-a ajutat au încercat să exploateze această bunătate a sa, considerând că *cine pe sărac ajută, pe Dumnezeu împrumută*. Cuviosul Filaret se conducea după următorul principiu: *Lepădând aici tot, pentru a avea mai mult în altă parte, nu sărăcim căci... goi intrăm în această lume și de aceea se cade că tot asemenea trebuie să și ieșim*. Acest monah, prototipul călugărului școlit, își exprimă într-un mod foarte convingător datoria de a face bine celor din jurul nostru, aceasta fiind un fel de scut care ne apără de demonii cei nevăzuți care caută neîncetat să ne deturneze acțiunile de la planul mântuirii. Un personaj aparte din acest roman, cu o evoluție la fel de sinuoasă pe plan spiritual, anticipând în multe privințe tipologia monahului creștin, este magul Kesarion Breb. Cartea mai încartiruieste și alți călugări desprinși parcă din hrisoavele cele învechite ale vârstnicilor mănăstiri moldave: patriarhul Tarasie, episcopul Atanasie, maica Ipatia, cuvioasa Evlampia, polemarhul Alexie, monahii Grichentie, Hristofor, Nikifor, Evdokim, Antim și mulți alții. Firul epic al cărții ne prilejuieste un adevărat pelerinaj prin lumea fascinantă a locurilor încărcate de istorie și credință: Constantinopol, Vlaherne, Niceea, Egipt, Ierusalim, Mănăstirea Sakkoudion și multe altele.

O altă operă în care descoperim tipologii de monahi foarte interesanți este *Cartea ieromonahului Vichentie Șchișă*³⁴ (*operă inclusă în volumul Povestiri de la Bradu-Strâmb*, apărut în tulburătoarele vremi ale celui de-al II-lea război mondial, 1943). Retras din calea războiului în cabana vânătoarească de pe Valea Frumoasei, scriitorul caută, prin intermediul personajelor, să evadeze într-o lume tihnită, spirituală, în care principala preocupare nu este alta decât dobândirea mântuirii. Personajul central al acestei povestiri este ieromonahul Vichentie, fost voievod. Se istorisește dramatica sa viață înainte de a fi monah: viață de ostaș viteaz care, într-o luptă cu cazacii, cade prizonier, este judecat și condamnat la moarte prin spânzurătoare. În condiții providențiale, preotul pe nume Mitrodor îl găsește viu, după ce trupul său aparent mort este lăsat pradă vulturilor. Descoperă cu mirare că cel care supraviețuise era tocmai pan Vladislav. Îl ia acasă și-i oblojește rănile, dar, din nefericire, cazacii îl găsesc din nou și-l omoară. În chip miraculos, pan Vladislav supraviețuiește iarăși. Preotul vede în aceasta un semn dumnezeiesc. Ba mai mult, el are o descoperire în vis de la Maica Domnului care îi dă poruncă să-l ducă pe Vladislav la mănăstire. Aici el este călugărit, devenind de acum monahul Vichentie. Mentorul și salvatorul său, părintele Mitrodor, îi devine duhovnic și astfel îl salvează pentru a treia oară de

³⁴ Idem, *Poveștile de la Bradul Strâmb*, Ed. Minerva, București, 1971, p. 256.

la pieire. De data aceasta nu fizică, ci de la pieirea spirituală. După câțiva ani de inițiere în tainele vieții călugărești monahul Vichentie este hirotonit ieromonah, viețuind „în muntele Surdu, sub Tatra”. După 15 ani de la dramaticele întâmplări, duhovnicul Mitroodor, considerând că fiul său duhovnicesc este oblojit sufletește de rănile avuțiilor pământeste, de orgoliul măririi, al puterii lumeste, îl trimite în lume ca să-și adune averile care odinioară îl înveșmântau în măreție și faimă, pentru a le împărți celor nevoiași. Călătoriile pe care ieromonahul Vichentie le face la Liov și Varșovia sunt de fapt niște drumuri inițiatice, vizând descoperirea aceleiași lumi dar dintr-o perspectivă diferită. Găsește o lume schimbată, guvernată de principii străine de voia lui Dumnezeu. Firul epic al scrierii ni-l prezintă pe acest personaj detașat de jugul orgoliului, al egocentrismului în care trăise până atunci, iar cugetarea sa ne confirmă acest lucru: ... *am privit la toate asuprașile ce se săvârșesc sub soare și am văzut că cei asuprași varsă lacrimi și nu este nimeni să-i mângâie. Pradă sunt silniciei asuprașilor și n-au la nimeni mângâiere.*³⁵ Voievodul de odinioară, stăpânitor al multor bogății, caută acum alte bogății, altă împărăție, altă orânduire: ... *Eclesiastul m-a învățat că toate ale acestei lumi și ale acestei vieți sunt vânare de vânt; deci lepăd bogăția și mărirea și puterea—căci decât ele, înțelepciunea e mai presus. Vreau să-mi sfârșesc în pustie zilele... aici cunosc în furtuni și viscole puterea lui Dumnezeu, iar în blândețea primăverilor dragostea să*³⁶, spune ieromonahul Vichentie întors în chinovia sa. Smerit și ispășit, personajul sadovenian trăiește o viață tihnită și curată patruzeci de ani, în pustia pe care el o făcuse să înflorească în sufletul său.

Un călugăr cu o viață deosebit de pilduitoare descoperim și în romanul postum al lui Mihail Sadoveanu, *Cântecul Mioarei*.³⁷ Petru Matei, după numele său de mirean, trăia o viață banală, până ce o întâmplare zguduitoare i-a schimbat iremediabil cursul vieții. Sora sa a fost siluită de un boier, iar el caută să-și facă singur dreptate. Lovindu-l pe cel care i-a distrus viața surorii sale, care, de rușine, s-a sinucis, aruncându-se într-o fântână, tânărul Matei este nevoit să fugă pentru a nu fi închis. Acest personaj sadovenian poate fi încadrat în tipologia sfinților, amintind de tinerii din Efes care au dormitat două sute de ani în peștera unde fuseseră zidiți de prigonitorii creștinilor. Tânărul Matei a avut o altfel de dormitare, una spirituală. Nevoit să ia drumul pribegiei, din pricina nelegiuirii săvârșite,

³⁵ *Ibidem*, p.266.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Mihail Sadoveanu, *Cântecul Mioarei*, Ed. Cartea Românească, București, 1971.

Matei, departe de talazurile învolburate ale acestei lumi, are timp de introspecție și de rugăciune. Așa ajunge să se călugărească, devenind monahul Pavel. Conștient de greșeala săvârșită, își ia singur canon: timp de cinci ani făgăduiește lui Dumnezeu să nu vorbească de fel. Autorul ne prezintă transformarea interioară radicală a schivnicului Pavel, care ajunsese să dialogheze cu fiarele sălbatice din codru. Atitudinea lui ostilă față de lume este corectată de Dumnezeu, care îngăduie ca Pavel schivnicul să aibă un accident grav și să fie salvat de un doctor din oraș. Din păcate, autorul nu a reușit să termine cartea, care se încheie cu revelațiile monahului transfigurat prin puterea credinței.

Mihail Sadoveanu, un fidel observator al evoluției sau involuției spirituale a celor din cinul călugăresc, ne prezintă și tipologia monahului plecat departe, în „țara Babilonului”, adică supus ispitirii și înșelăciunii diavolului, un fel de fiu risipitor al voturilor monahale. Un exemplu grăitor în acest sens îl reprezintă părintele Anagnost din același roman, *Cântecul Mioarei*. Acesta se numea pe sine *monab păcătos*, deoarece era mereu ispitit de demoni. Părintele Anagnost vede tot o lucrare a diavolului în izbânda câștigului său de la loterie. Procedând asemenea celebrului fiu risipitor din Evanghelia după Luca, capitolul XV, monahul Anagnost cheltuiește banii câștigați, așa cum spune cântarea mult cunoscută lui, intonată la rânduiala tunderii în monahism, „Brațele părintești”: „brațele părintești sânguiește a le deschide mie, că în desfătări am cheltuit toată viața mea”. Autorul ne arată subtil că părintele Anagnost nu a sărăcit doar material, irosindu-și banii în lucruri trecătoare și chiar imorale, ci că sărăcirea materială l-a secătuit și în interior, ajungând sărman și prost. Urmând pilda întoarcerii fiului risipitor, personajul sadovenian se reîntoarce la mănăstire cu sinceră căință, cerând de la Tatăl Ceresc milostivire, făcând un legământ. Ca unul care nesocotise chemarea Părintelui Ceresc și plecase din mănăstire, părintele Anagnost hotărăște să locuiască în preajma celor două simboluri care ne cheamă la rugăciune, toaca și clopotele. Pocăința monahului rătăcit este emoționantă. El se mută practic în clopotnița mănăstirii, trăind cu și lângă toacă și clopote, pentru a nu uita nicicând menirea călugărului, rugăciunea neconținută, dar și invitația la ospățul mântuirii.

Din categoria monahilor care cunosc rătăcirii, scăderi tulburătoare și ispite care le periclitează mântuirea, mai amintim: fratele Costache de la Mănăstirea Secu; părintele Constandie de la Schitul Brătești; egumenul Calistru de la Schitul Boureni în *Singurătăți*; părintele Melchisedec, în *Mănăstirea Neamțului*; părintele Pantelimon Costăchescu

de la Schitul Condreni,³⁸ în *Un instigator*³⁹; protosinghelul Glicherie Cotea de la Schitul Olarului, în *Cântecul Mioarei*.

O altă carte care ne reține atenția din perspectiva temei propuse este și *La noi, la Vișoara*, 1907. Eroul nuvelei este un monah, părintele Antonie, egumen de la Schitul Bourului, care, în tinerețea sa, trăise o experiență dramatică. Avusese o iubită care fusese batjocorită de un boier, *cuconu Anghel*, iar el voise a răzbuna onoarea tinerei fete. Boierul l-a înfrânt și batjocorit. Umilit și dezonorat, tânărul Gheorghe Moraru se va retrage la mănăstire.⁴⁰ Este interesant de reținut aici o categorie specială de monahi reprezentați prin părintele Antonie: acei călugări ajunși la mănăstire nu dintr-o chemare lăuntrică, ci în urma unor situații limită din viața lor. Ceea ce ne impresionează la egumenul Antonie este perseverența sa și respectul deosebit față de locul și de voturile monahale pe care și le asumase. Fără convingeri interioare profunde, părintele Antonie va evolua din punct de vedere spiritual în chip deosebit, încât a devenit un monah respectat și virtuos. Timpul a tămăduit rana sufletească a celui ce cândva era un tânăr răzbușător. Parcă Dumnezeu a vrut să probeze iertarea totală pe care monahul trebuia s-o arate celui care odinioară îi zdruncinase visele și viitorul. Într-o zi geroasă de iarnă, cu viscol puternic, auzind în împrejurimile schitului o voce omenească ce striga după ajutor, bunul egumen trimite un slujitor să cerceteze pe cel care era rătăcit și posibilă pradă fiarelor sălbatice. Acesta aduce la schit pe omul cel aflat la ananghie. Privindu-l mai atent, părintele Antonie observă că pe cel care trebuia să-l găzduiască și să-i oblojească rănile era tocmai boierul care, cândva, îi schimbase iremediabil viața. Părintele dă dovadă de răbdare filocalică și de iertare evanghelică. Nu i-a amintit boierului cine este și astfel călugărul a trecut proba credinței. Ca și cum autorul a voit să ne încredințeze că, deși părintele Antonie nu a venit din chemare lăuntrică la mănăstire, totuși, cultivând virtuțile creștinești, devenise un monah vrednic.

Se pare că acest nume, Antonie, a reprezentat pentru romancier o adevărată atracție. Cu același nume l-a botezat și pe un alt monah din volumul *Țara de dincolo de negură*, un pustnic bătrân care *bălăduiește în singurătate cu Dumnezeu și cu fiarele așteptând*

³⁸ Toate aceste povestiri au fost publicate în volumul deja amintit, *Oameni și locuri*, 1908.

³⁹ Mihail Sadoveanu, *Un instigator*, Ed. Revistei Flacăra, București, 1912.

⁴⁰ Idem, *Părintele Antonie* în vol. *La noi, la Vișoara*, Ed. Viața Românească, București, 1921, p. 76.

*limanul cel neînvișorât.*⁴¹ Detașat de tumultul vieții cotidiene, monahul sadovenian trăiește o viață tihnită aproape de Cer, aproape de Dumnezeu. ... *Aici, în munte prostia și trufia omenească încă nu au apărut, dar în tovărășia Sfântului Antonie vedem doar sălbăticia codrului, precum și minunile unei nopți de iarnă.*⁴²

Un monah cuminte, cu chemare și vocație monahală, este părintele Ionaftan din povestea *Peste munte*, 1908. Era un părinte *blajin, cu suflet simplu și nevinovat, care nu cunoștea răutăți și care nu știa să se prefacă.*⁴³ Este un monah deosebit și el, dar nu prin cultură, nu prin elocvență, ci prin simplitate și prin dragostea cu care-și îndeplinește ascultarea, prin atașamentul față de mănăstirea lui. Călugăr de 12 ani, din care cinci îi petrecuse la mănăstirea dragă sufletului său, Sihăstria, monahul Ionaftan, bucovinean de loc, trăiește simplu, dar o viață tihnită. *În fiecare zi mătur și grijesc. Și-apoi, când începe slujba, eu trag clopotele, că nu știu să citesc, da tare-mi place s-ascult cum zice din cărți*⁴⁴. După slujbă și împlinirea ascultării, călugărul ne mai etalează una dintre virtuțile sale: iubitor de viață sihăstrească. Ionaftan se retrage în pădurile din preajma Sihăstriei. *Stau acolo singur și-mi aduc aminte de slujbă, cum citește, cum cântă la biserică.* Din păcate, sihastrul nostru are o mică nemulțumire: *Acu s-a mai îndesit lumea, că taie lemne cu fierăstrăul în munte și face buet.*⁴⁵

În lumea atât de numeroasă a monahilor care viețuiesc în opera sadoveniană întâlnim și călugări cărturari, pasionați ai slovei așternute pe hârtie, ca mărturii vii ale unor vremi care nu se vor a fi uitate. Prin aceasta, Mihail Sadoveanu arată, într-o formă plasticizată, o realitate de netăgăduit: primii dascăli ai cuvântului scris și rostit în cultura română au fost călugării. Cultura și literatura română s-au născut și au crescut sub streășina mănăstirii, în pridvorul Bisericii.

Un astfel de călugăr, plin de poezie și candoare, un om înțelept, conștient de importanța istoriei ca lucrare a providenței divine în timp, este mereu cufundat în hrisoave și pisanii vechi, încercând să ștergă colbul vremurilor demult apuse și să alcătuiască o istorie

⁴¹ Mihail Sadoveanu, *Caprele lui Sfântu-Antonie*, în vol. „Țara de dincolo de negură”, Ed. Cartea Românească, București, 1943, p. 167.

⁴² *Ibidem*, p. 167.

⁴³ Idem, *Peste Munte*, în vol. *Oameni și locuri*, Ed. Cartea Românească, București, 1908, p. 82.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 83.

completă a tuturor așezămintelor monahale din Moldova. Așa l-a găsit Sadoveanu pe vlădica Narcis la Mănăstirea Neamț, în *Foi de toamnă*,⁴⁶ 1916. Cufundat în teancuri de cărți, indiferent la bunurile acestei lumi trecătoare, părintele Narcis avea o menire mult mai înaltă. La lumina lămpii sau a lumânării, călugărul cărturar căuta să aștearnă pe hârtie lumina vie a vieții mănăstirilor moldave, porți către veșnicie. Autorul ne relevă o obișnuință a călugărului iubitor de slove: drumul către Schitul Vovidenia, către poiana liniștii, așa după cum însuși scriitorul îl numea. Era un urcuș fizic ce reprezenta pentru vlădica Narcis o retragere din tumultul vieții marii lavre nemțene pentru ca, în tihna aceluși schit retras, să poată descoperi vremuri demult apuse, mireasma mirului învechit în mierea harului divin, în care călugării de odinioară și-au înmuiat epitrahilele. Era și un urcuș duhovnicesc. Cartea este simbolul înțelepciunii, al vieții veșnice. Măiestritul condei sadovenian l-a zugrăvit pe vlădica Narcis cum nimeni altul nu a reușit s-o facă: *Vlădica Narcis Crețulescu era un călugăr bătrân, foarte puțin cunoscut, deși era un cărturar plin de sârguință, cufundat în brisoave și însemnările vechilor mănăstiri moldovenești, în priveliștile și visările trecutului. Din cele prezente nu-l ademenea nimic. În caiete mari legate în scoarțe groase însemna cu slove tremurate faptele și întâmplările din trecute vremi, ale darnicilor și cuvioșilor voievozi care s-au petrecut, cu veacuri în urmă, prin această înșelătoare lume. Cuminte și ordonat se ducea regulat în strana lui și-și împlinea datoriile către Dumnezeu; și cât avea un ceas liber, îl închina visului în care de ani de zile plutea. Părintele Narcis începuse o lungă istorie a tuturor mănăstirilor moldovenești și înnegrise cu pana lui vreo douazeci-treizeci de tomuri. Era și suflet de poet. La însemnările răzlețe, la brisoavele scăpate de prădăciuni și focuri, el adăogise dragostea lui, alcătuiind din ele un trecut viu de cinste și slavă. Cărțile erau visuri și flori ale sufletului său.*⁴⁷

Din aceeași categorie a monahilor cărturari îl mai amintim și pe ieromonahul Veniamin, din scrierea *Lacrimile ieromonahului Veniamin*.⁴⁸ Acest călugăr a luat drumul pribegiei din pricina „scăderii și a ticăloșiei țării sale”. Ajuns în Sfântul Munte al Atonului, la schitul Sfântului Grigorie, călugărul român, mistuit de dorul de țară și

⁴⁶ Mihail Sadoveanu, *Foi de toamnă*, Ed. Minerva, București, 1916.

⁴⁷ Idem. *Un monah de odinioară*, în vol. *Foi de toamnă*, op. cit., pp. 225-235.

⁴⁸ Mihail Sadoveanu, *Lacrimile ieromonahului Veniamin*, Ed. Cartea Românească, București, 1922.

de confrății săi, scrie o „istorie a neamului nostru românesc” de la începuturi până la plecarea sa din țară.⁴⁹ Sadoveanu face și o scurtă prezentare a vieții acestui călugăr patriot. Din neam înstărit, Veniamin nu a cunoscut sărăcia și lipsa, fiind „cocon din neam boieresc bogat și plin de fală.” Cu toate că nu-i lipsea nimic din cele materiale, el era totuși neliniștit. Nu-l mulțumeau doar bunurile cele trecătoare. Nu găsea fericirea în petreceri și viață de lux. Căuta bogăția de dincolo. Moartea părinților lui l-a marcat profund, fiind pentru el un „memento mori”, confirmându-și că *toate ale acestei lumi sunt vântare de vânt și deșertăciuni*.

V-am propus un itinerar spiritual prin monumentală creație sadoveniană cu scopul de a immortaliza câteva personaje din perspectiva apartenenței lor la o lume deosebită, o lume pentru mulți rămasă tainică, un univers neexplorat, monahismul. Trebuie să precizăm că această temă nu a fost pe deplin epuizată. Au mai rămas mulți alți eroi sadovenieni pe care scriitorul i-a plămădit, picurând în paginile creațiilor lui dragostea sa pentru această lume deosebită, pentru care, am văzut, a avut o aleasă prețuire. Totodată, se cade să subliniem că prin prezenta expunere nu încercăm să concurăm cu marile exegeze critice și nici nu vrem să evidențiem detalii. Dorim ca prin aceasta să se refacă, fie și parțial, imaginea unui întreg deoarece, după 1990, Sadoveanu nu de puține ori a fost privit unilateral, dintr-o perspectivă care nu reflectă în întregime complexitatea vieții și operei sale.

Mihail Sadoveanu, scriitorul cel mai prolific pe care l-a cunoscut literatura română, este, deopotrivă, prozatorul ei cel mai probant, îmbrățișând nu doar cea mai largă arie geografică a țării noastre, dar și temele cele mai nuanțate din istoria, cultura și credința poporului din care a răsărit. Inima acestui rapsod al pământului și al spiritului românesc a bătut în acord cu toate timpurile pe care le-a immortalizat și cu toate tipurile de oameni pe care i-a plăsmuit. Opera literară a lui Mihail Sadoveanu reprezintă cu adevărat o carte în care sunt strânse, cu multă trudă și dragoste, toată frumusețea și poezia pământului românesc.

⁴⁹ Pompiliu Marcea, *op. cit.*, p. 380.

The monastic world in the literary work of Mihail Sadoveanu

Archim. Mihail DANELIUC

The author of the historical research "The monastic world in the literary work of Mihail Sadoveanu" is the Archimandrite that takes care of the Memorial House Visarion Puiu and Mihail Sadoveanu, of the Monastery of Neamt, and the abbot of the Vovidenia Skete. The research analyses the novels of the great writer in order to emphasize the monastic life that surrounded him and the role the monks had in his cultural formation and in his novels.